

Ayòbámi Adébáyò

Alles wat had kunnen zijn

Vertaald uit het Engels door Elvira Veenings

SIGNATUUR

2023

1

Èniqlá besloot om net te doen alsof het water was. Een smeltende hagelsteen. Mist of dauw. Het kon ook iets goeds zijn: een enkele regendruppel die uit de lucht was komen vallen, de eenzame voorbode van een stortbui. De eerste regens van het jaar betekenden dat hij eindelijk weer een *àgbálùmò* kon eten. De fruitventster van de kraam bij zijn school had gisteren een mand vol van deze sterappels te koop, maar Èniqlá had niets van haar gekocht en zichzelf wijsgemaakt dat het was omdat zijn moeder altijd zei dat je er kramp van kreeg als je ze vóór de eerste regenval at. Maar als deze vloeistof regen was, dan kon hij binnen een paar dagen het zoete, kleverige sap van een *àgbálùmò* van zijn vingers likken, het vezelige vruchtvlees tot kauwgom kauwen, de pitten kraken en zijn zusje de zaailingen cadeau doen, die ze doormidden zou breken om er zelfklevende oorbellen van te maken. Hij probeerde te doen alsof het gewoon regen was, alleen voelde het niet als water.

Hoewel hij zijn ogen neergeslagen hield, voelde hij dat het twaalfstal mannen dat zich rond de tafel van de krantenverkooper had verzameld naar hem stond te kijken. Ze waren allemaal stil, doodstil. Als stoute kinderen die door een gemene tovenaer in steen zijn veranderd, zoals in de verhalen die zijn vader vroeger altijd vertelde.

Als kind kneep Èniqlá altijd zijn ogen dicht wanneer hij in

de problemen zat, erop vertrouwend dat hij onzichtbaar was voor iedereen die hij niet kon zien. Hoewel hij inmiddels wist dat zijn ogen sluiten in de hoop dat hij in het niets zou verdwijnen even dom was als geloven dat mensen in steen konden veranderen, kneep hij ze toch dicht. En hij verdween niet, natuurlijk. Dat geluk had hij niet. De gammele tafel van de krantenverkoper stond nog steeds pal voor hem, zo dichtbij dat zijn bovenbenen langs de kranten schuurden die erop lagen. De verkoper, Ègbón Abbey, stond nog steeds naast hem en zijn hand, die Èniqlá's schouder stevig had vastgegrepen vlak voordat hij zijn keel schraapte en in zijn gezicht spuwde, lag nog steeds op dezelfde plek.

Èniqlá bracht zijn vinger naar zijn neus en liet hem langzaam naar het natte gewicht van de fluim glijden. Met stomheid geslagen, omdat zoiets onverwachts hun dagelijkse sleur als een schokgolf had doorbroken, keken de mannen ademloos toe, Ègbón Abbey inclusief, in afwachting van wat er nu ging gebeuren. Afgelopen was het met het bespotten van de Chelsea-fans over de manier waarop Tottenham hun ploeg gisteravond had ingemaakt. Niemand had het nog over de open brief die die journalist-politicus had geschreven over andere politici, die baadden in mensenbloed om zich tegen boze geesten te beschermen. Ze waren allemaal stilgevallen toen de fluim van de verkoper Èniqlá's gezicht trof. En nu keken deze mannen, die hier elke ochtend samenkwamen om over de krantenkoppen te discussiëren, afwachting toe om te zien wat Èniqlá zou doen. Ze wilden dat hij de verkoper zou slaan of hem uit zou schelden, dat hij zou gaan schreeuwen of, beter nog, dat hij zijn keel zou schrapen en genoeg speeksel in zijn mond zou verzamelen om Ègbón Abbey in het gezicht te spuwen. Èniqlá's vinger bereikte zijn voorhoofd; hij was te

traag geweest. De fluim was al langs de zijkant van zijn neus gegleden en had een vochtig, kleverig spoor op zijn wang achtergelaten. Het was uitgesloten om de klodder nu nog met zijn vingers weg te schieten.

Er werd iets tegen zijn wang gedrukt. Hij kromp ineen en schoot naar voren, de krantenkiosk in. Om hem heen mompelden een paar mensen ‘sorry’ toen hij de rand van de tafel vastgreep om niet te vallen. Een van de mannen had een blauwe zakdoek tegen zijn gezicht gehouden.

‘*Hin sɛ́*, meneer.’ Èniólá nam de zakdoek aan. Hij wás dankbaar, ook al zat de zakdoek al vol met witte strepen die begonnen te schilferen nu hij hem tegen zijn wang drukte.

Èniólá speurde de kleine menigte af en pas toen hij beseftte dat er niemand van zijn school bij was, ging hij rechtop staan. De mannen rond de tafel waren allemaal volwassen. Sommigen, al gekleed voor hun werk, trokken wat aan een te strak geknoopte stropdas of fatsoeneerden een slechtzittend jasje. De meesten droegen een verwassen trui of een bomberjack, met de rits opgetrokken tot aan de kin. De jongeren onder hen, wier namen hij vooraf moest laten gaan door het woordje ‘broeder’ als hij geen klap voor zijn kop wilde oplopen, waren kortgeleden afgestudeerd aan een hogeschool of universiteit. Meestal bleven ze de hele dag bij Ègbón Abbeys kiosk rondhangen om te lezen en te discussiëren, en om vacatures uit de kranten over te schrijven in een notitieblok of op een stukje papier. Af en toe hielpen ze de verkoper misschien uit de brand met wat kleingeld, maar geen van hen zou ooit een krant kopen.

Èniólá wilde de zakdoek teruggeven, maar de man wuifde hem weg en begon door een nummer van *Aláròyé* te bladeren. Gelukkig was er niemand bij die aan zijn klasgenoten kon

doorvertellen hoe de verkoper hem bijna een volle minuut dreigend had aangekeken, voordat hij hem in zijn gezicht had gespuwd. Die actie was zo abrupt geweest, dat hij zijn hoofd pas had afgedraaid op het moment waarop hij de nattigheid al over zijn neus voelde lopen, zo onverwacht dat het mannen tot zwijgen had gebracht wier stemmen gewoonlijk in elk huis aan deze straat te horen waren. Paul en Hakeem, zijn klasgenoten die ook in deze straat woonden, waren er in elk geval geen getuige van geweest. Na het zien van een oude video van *Night of Thousand Laughs*, met een optreden van Klint da Drunk, had Paul besloten dat hij komiek wilde worden, net als Klint. Sindsdien liep hij telkens wanneer een docent niet kwam opdagen wankelend door het klaslokaal, botste tegen lessenaars aan en wierp stoelen omver om intussen met dubbele tong zijn klasgenoten te bespotten.

Ḙniqlá legde zijn hand op zijn wang om eventuele nattigheid weg te drukken, zodat er niets meer van te zien zou zijn. Als er ook maar een spoortje speeksel op zijn gezicht zat wanneer hij op de terugweg langs het huis van Paul kwam, zou het uurtje of zo dat hij die middag voor de klas zou staan enkel en alleen over hem gaan. Paul zou kunnen zeggen dat Ḙniqlá een natte wang had omdat hij kwijlde in zijn slaap, zich niet had gewassen voordat hij zijn schooluniform aantrok en uit een gezin kwam dat zich zelfs geen stuk zeep kon veroorloven. Het gelach zou niet uitblijven; hij lachte zelf ook als Paul andere kinderen pestte. De meeste grappen waren niet eens lollig, maar in de hoop dat Paul zich daardoor bleef focussen op het mikpunt van die middag, lachte Ḙniqlá om alles wat Paul zei. Als Paul zijn aandacht al eens verlegde naar een ander slachtoffer, koos hij meestal een meisje dat niet om zijn grappen had gelachen. Meestal. Op een vreselijke middag hield Paul ineens

op over de afgedragen schoenen van een klasgenoot om te zeggen dat Ẽniqlá's voorhoofd de vorm had van het bolle uiteinde van een mango. Ẽniqlá had meegelachen om het meisje met de afgedragen schoenen en kwam tot de ontdekking dat hij, toen de klas in een lachbui was uitgebarsten die hij maanden later nog in zijn slaap kon horen, zijn mond niet dicht kon doen. Hij wilde stoppen met lachen, maar het lukte niet. Niet toen zijn keel begon te schrijnen van de tranen, niet toen zijn klasgenoten verstomden omdat de scheikundelerares binnen was gekomen, een paar minuten voor het einde van haar les. Hij bleef lachen, tot ze hem voor straf op zijn knieën in de hoek liet zitten, met zijn gezicht naar de muur.

Zonder spiegel kon hij op geen enkele manier weten... nee. Nee. Hij zou geen van de mannen om hem heen vragen of er nog vege op zijn gezicht zaten. Dat ging hij niet doen. Ẽniqlá liet zijn hand van zijn wang glijden en tuurde naar het gebouw van drie verdiepingen waar Paul woonde met zijn familie, op de tweede etage. Ze deelden de vier kamers met twee andere gezinnen en een oude vrouw die, voor zover men wist, geen familie had. Die vrouw stond nu voor het huis graan te strooien in het zand, met de kakelende kippen aan haar voeten. Geen Paul. Misschien was hij al onderweg naar school. Maar ja, hij kon ook op de trap of in de gang zijn en net naar buiten komen als Ẽniqlá langsliep.

Ẽniqlá legde zijn hand op zijn voorhoofd en drukte hem tegen de plek waar het naar voren uitstak en over de brug van zijn neus hing, alsof hij het naar achteren wilde duwen, helemaal terug zijn schedel in. Het was het beste om dat huis hard voorbij te rennen. Dit was allemaal de schuld van zijn vader. Alles. De dingen die Paul kon zeggen, de mannen die naar zijn nu gebalde vuisten keken, alsof ze verwachtten dat hij de

krantenverkoper een dreun zou verkopen, de woede van de verkoper. Vooral de woede van de verkoper. Zijn vader was deze man duizenden naira schuldig, zijn vader had maandenlang elke donderdag op de pof *The Daily* gehaald voor de vacatures in de krant, zijn vader had er vanmorgen op gestaan dat Ẹniqlá bij de verkoper zou gaan smeken om de krant van die dag, op afbetaling. Dat stinkende mengsel van spuug en slijm zou aan de huid van zijn vader moeten kleven.

Hij voelde een hand op zijn schouder en herkende de greep voordat hij omkeek. De krantenman stond zo dichtbij dat Ẹniqlá zijn adem kon ruiken. Hoewel, het kon ook zijn eigen gezicht zijn. De zakdoek had het meeste vocht wel opgenomen, maar de stank was blijven hangen. Ẹgbón Abbey kuchte en Ẹniqlá zette zich schrap. Wat zou de krantenverkoper nog meer kunnen doen? Hem in het gezicht slaan, zodat hij thuis zou komen met een niet mis te verstaan bewijs, een blauwe plek of een scheve neus, waardoor Ẹniqlá's vader onmiddellijk zou weten wat hier was gebeurd?

'Je wilde *The Daily*, àbí? Óyá, hier.' De kioskhouders gaf Ẹniqlá een tik op zijn arm met een opgerolde krant. 'Maar als ik jou of je vader hier nog één keer zie, ehn? Vertel het hem. Zeg tegen je vader – denk erom dat je dat doet – dat als ik een van jullie hier nog één keer zie... De wonderen die ik met mijn vuist op je gezicht zal verrichten! Iedereen die je ziet, zal denken dat er een vrachtwagen over je heen is gereden. Ik waarschuw je alvast, stort jezelf niet in het ongeluk.'

Ẹniqlá wilde dat hij de mond van de verkoper kon openwrikken om de krant in zijn keel te proppen. Hij wilde de krant op de grond smijten en hem de rode aarde in stampen tot alle pagina's aan flarden waren, stuk voor stuk; hij wilde op zijn minst Ẹgbón Abbey de rug toekeren zonder de krant van

hem aan te nemen. Dit soort onzin kreeg hij de hele tijd van grote mensen te verduren, zelfs van zijn ouders. Hij wist dat hij geen excuses hoefde te verwachten voor de woede-uitbarsting van de verkoper; de man zou nog liever uit de goot drinken dan toegeven dat hij er verkeerd aan had gedaan om hem in zijn gezicht te spuwen. Deze krant was bedoeld als zogenaamd excuus. Hij stelde zich een ouder iemand voor, zijn moeder of zijn vader, die zich om welke reden dan ook bij hem verontschuldigde en schoot bijna in de lach bij het idee.

‘Ben je soms in een standbeeld veranderd?’ De verkoper porde hem met *The Daily* in zijn borst.

Maar binnenkort, heel gauw al, zou zijn vader weer geld hebben en hem eropuit sturen om de krant te halen. Dan zou hij helemaal naar Wesley Guild gaan om er een te halen bij de kiosk voor het ziekenhuis. Op de terugweg zou hij langs deze verkoper lopen, bladerend door de krant zodat die gemene kerel het zou zien. Maar voordat dat allemaal kon gebeuren, moest zijn vader de juiste vacature vinden. En dus nam Əniolá de krant aan, mompelde iets wat aangezien kon worden voor een bedankje en begon te rennen. Weg van de verkoper en zijn stinkende mond, langs het huis van Paul waar de oude vrouw worstelde met een kuiken om een strook rode stof aan een van zijn veren te binden. Sneller en sneller, de heuvel af naar huis.

*

Het leek wel of zijn vader de pagina's van *The Daily* alleen met zijn vingertoppen omsloeg, uiterst voorzichtig. Of alleen met zijn nagels – Əniolá kon het niet met zekerheid zeggen vanaf de plek waar hij stond, bij de deur. Zoveel moeite, al had hij

zijn handen twee keer gewassen zonder ze te willen drogen met iets van stof, zelfs niet met de kanten blouse die Èniqlá's moeder uit de speciale doos met haar collectie kant en *aşo-òkè* had gevist. In plaats daarvan ijsbeerde hij in alle mogelijke richtingen door de kamer – van de muur naar het bed, van het bed naar de matras op de vloer, van de matras op de vloer naar de kast met potten, borden en kopjes – en hield zijn armen in de lucht totdat al het vocht op zijn huid was verdampt. Hij had zelfs met elke vinger tegen zijn beide oogleden getikt voordat hij Èniqlá vroeg om hem *The Daily* te overhandigen. Wanneer ze tien kranten of meer hadden, konden ze worden geruild voor geld of voedsel van de vrouwen die overal op straat aardnoten, gebakken yam of *boli* verkochten. Hij had het liefst voedsel, vooral als het van die boli-verkoopster kwam, wier bakbananen precies geroosterd waren zoals hij ze lekker vond, knapperig vanbuiten en smeuïg vanbinnen. Maar zijn ouders wilden de kranten altijd ruilen voor geld en hoe schoner ze waren, hoe meer de vrouwen ervoor wilden betalen.

Zijn vader was niet oud genoeg om nu al grijs te worden. Dat zei zijn moeder tenminste, de eerste keer dat ze de haren uit zijn hoofd plukte en beweerde dat die, nadat ze er allemaal bij de wortel uitgetrokken waren, nog zwarter terug zouden komen dan voorheen. En toch, vorig jaar, was elk haartje op Bàami's hoofd binnen een maand grijs geworden. Het grijs was razendsnel vanuit Bàami's slapen over zijn hoofd huid getrokken en had elke centimeter opgeëist, waarna het slechts enkele weken duurde of Èniqlá moest een oude foto van zijn vader erbij halen om weer te weten hoe hij eruit had gezien toen zijn haar nog zwart was.

Op de kreukelige, versleten foto staat Bàami bij een deur en

kijkt hij de camera in met een blik alsof hij de fotograaf uitdaagt het lef te hebben om een slechte foto te maken. Zijn haar is zwart, bij de slapen en overal. Aan de linkerkant laat de zij-scheiding een streep glanzende hoofdhuid zien. Op de deur, die precies binnen het kader van de foto past, is nog net binnen de buitenrand een zwart naambordje te zien met het woord CONRECTOR in gouden, cursieve letters. Daaronder, getypt op een rechthoekig vel papier dat eruitziet alsof het nog maar net op de deur is geprikt en er binnen de kortste keren weer afgerukt zal worden, staat Bàami's naam – MENEER BÙSÚYÌ ÒNÍ. Bàami staat kaarsrecht, met zijn schouders zo ver naar achteren getrokken dat Èniqlá zich afvroeg of hij niet glimlachte omdat zijn schouderbladen pijn begonnen te doen. In de jaren na deze foto was Bàami opgehouden om rechtstreeks in camera's te staren of mensen aan te kijken. Behalve bij Èniqlá's moeder, want zij stond erop dat hij haar in de ogen keek als hij tegen haar sprak. Als hij met Èniqlá of zijn zusje praatte, staarde Bàami naar hun voeten en fladderden zijn ogen heen en weer alsof hij hun tenen telde, telkens opnieuw.

Bàami vouwde *The Daily* dicht en schraapte zijn keel. 'De groente die in het wild groeit in de achtertuin, kun je die niet verkopen? Ik kan je helpen met oogsten...'

'Nee, nee, nee, dat spul verkoopt niet, Bàbá Èniqlá,' zei Èniqlá's moeder. 'Neem de krant door, alsjeblieft. Heb je alles gecontroleerd, van begin tot eind?'

'Heb je iets gevonden?' vroeg Èniqlá.

Zonder te reageren sloeg zijn vader de krant weer open. Èniqlá wilde naar buiten om zijn gezicht te wassen, maar hij voelde zich gedwongen om bij zijn ouders te blijven. Bovendien was badtijd voorbij en had zijn moeder de zeep opgeborgen in een van haar talloze schuilplaatsen. Als hij haar nu om

zeep zou vragen, zou ze willen weten waarom hij die nodig had. Ze zou niet rusten voor hij had uitgelegd waarom hij erom had gevraagd, zelfs niet als hij zou zeggen dat hij zich bedacht had en geen zeep nodig had. Ze zou net zo lang doorgaan tot hij haar vertelde wat er was gebeurd, dat lukte haar altijd. En hij wist dat ze, zodra hij zijn verhaal had gedaan, op een holletje naar de krantenverkoper zou gaan en hem in zijn gezicht zou spugen tot haar mond droog was. Dat wilde hij niet. Ja, hij zou het dolgraag willen zien als de verkoper wegdook voor de wraak van zijn moeder, maar dat zou ook betekenen dat meer mensen te weten zouden komen hoe hij die ochtend was vernederd. Hij had de zeep niet echt nodig. Misschien moest hij zijn gezicht gewoon afspoelen en schrobben met een spons, zoals hij deed wanneer de zeep op was.

Hij was het liefst meteen naar het achtererf gerend om zijn gezicht schoon te spoelen, ware het niet dat Bùsólá niet in de kamer was. Wie weet was ze de binnenplaats aan het vege, de afwas aan het doen of boende ze de pot schoon die hun moeder gisteravond had gebruikt om *àmàlà* te maken. Hij kon beter wachten tot ze weer in de kamer was, want hij wilde zijn vader niet alleen laten met de krant. Als het maar even kon, bleef hij bij zijn vader en lette hij erop dat hij niet alleen werd gelaten. Zijn moeder was er ook, maar ze gedroeg zich vreemd. Ze zat aan het voeteneinde van het bed en vouwde de blouse die ze Bàami eerder had aangereikt telkens opnieuw op en weer uit.

‘Niemand koopt *gbúre*,’ zei ze. ‘De hele achtertuin staat er vol mee, maar niemand koopt het. Zelfs honden en geiten hebben momenteel *gbúre*-bladeren in hun achtertuin.’

Ẹniólá leunde tegen de wand; het zou niets uitmaken, al groeide de *gbúre* op elke centimeter van de achtertuin en op

elk oppervlak in deze kamer, zelfs uit zijn hoofdhuid en uit het voorhoofd van zijn ouders. Wat zou zijn moeder er helemaal voor krijgen? Niet genoeg om Bùsólá's schoolgeld of het zijne te betalen. Dat wist hij, omdat hij in de vakantie had geprobeerd gbùre aan de man te brengen. Hoewel hij helemaal tot voorbij het ziekenhuis was gelopen, kriskras over de markt naast het paleis, langs het paleis zelf en daarna helemaal door naar de Christus-Apostolische Kerk naast de brouwerij, was hij alsnog met meer dan de helft van de stapel op zijn dienblad thuisgekomen.

Èniólá's vader hoestte. Eerst klonk het alsof hij zijn keel schraapte, maar plotseling trilden zijn schouders van de krampen en kreeg hij bijna geen lucht meer. Zijn moeder liet de blouse op het bed vallen en schonk een beker tot de rand toe vol, waarbij ze een spoor van water achterliet toen ze met één hand op Bàami's schouder naast hem ging staan. Zijn vader dronk de beker in één grote teug leeg, maar het hoesten hield aan tot hij zijn knieën vastgreep en op het bed ging zitten.

Èniólá's moeder wreef haar man over de rug tot hij wat tot bedaren kwam. 'Jij, jongen, ga je nog naar school of hoe zit dat?' vroeg ze.

'Ik... ik wacht om te horen of Bàami iets in de krant heeft gevonden.'

'Pak je tas en ga naar school, *jàre*,' zei zijn moeder.

Bàami wees met zijn vinger naar Èniólá. 'Maak je geen zorgen, ik heb al iets veelbelovends gevonden, iets zeer veelbelovends, Èniólá. Ik ga de brief vandaag nog schrijven.'

'Ik kan hem wel voor je posten,' bood Èniólá aan.

'Dat hoeft niet, je moeder neemt hem wel mee als ze naar de markt gaat.'

'Ik dacht dat ze dat niet...'

‘Waarom zie ik je schaduw nog steeds in dit huis?’ Zijn moeder maakte een wapperende beweging met haar hand. ‘Zeg tegen je zus dat ze moet ophouden met waar ze ook mee bezig is, ze moet naar school. Wat heeft het voor zin om op zoek te gaan naar een manier om het schoolgeld te betalen als jullie laatkomers worden?’

‘Ja, ma.’ Èniólá pakte zijn schooltas. ‘Mag ik wat zout, alsjeblieft?’

‘Waarom vraagt dit kind me om zout als hij op school zou moeten zijn? Wil je soms een pan soep koken, Èniólá?’

‘Ik... ik heb mijn tanden nog niet geпоetst.’

Zijn moeder keek hem met toegeknepen ogen aan, alsof ze zojuist had gemerkt dat de plek waar zijn hoofd had moeten zitten al die tijd al was ingenomen door een grote kokosnoot. Hij bleef stokstijf staan en lette erop dat hij haar bleef aankijken, wetende dat ze, als hij zijn ogen neersloeg, zou weten dat hij loog. Maar hij zorgde er ook voor dat hij naar haar keek zonder haar recht in de ogen te kijken. Haar in de ogen staren zou alleen maar worden opgevat als een bewijs van zijn gebrek aan respect voor haar, een bewijs dat hij vleugels had gekregen en veranderd was in een wilde vogel die elk moment in haar gezicht kon vliegen, tenzij ze hem met een welgemikte tik tegenhield. Hij realiseerde zich pas dat hij zijn adem had ingehouden toen ze met een knikje naar de kast wees met de potten, borden en een klein zakje zout.

Èniólá mat een volle lepel zout af in zijn linkerhandpalm en balde zijn hand tot een vuist.

Hij liep de achtertuin in, waar Bùsólá net klaar was met afwassen. Ze gaf hem een grote kom water die ze niet had gebruikt, zodat hij het niet uit de put hoefde te halen die in een hoek van de tuin stond. De harmattan stak als een miljoen

speldenprikken in zijn armen, van zijn ellebogen tot aan zijn vingertoppen, bedekte zijn enkels met een dun laagje stof en bezorgde hem barstjes in zijn bovenlip. Hij spetterde het water in zijn gezicht en wreef zout over zijn neus tot zijn huid rauw aanvoelde en bijna ging vervellen. Hij spoelde zijn gezicht net zo lang tot de kom leeg was. En nog bleef hij dat natte gewicht voelen. Hij rook muffe uien en bedorven eieren en nog iets, iets wat hij niet kon plaatsen, maar wat hij de rest van de ochtend zou proberen te benoemen.